

Symposium „100 jaar Verdrag van Versailles” 28 juni 2019, Doorn

Drs. J.D. Gabor

Mijn bijdrage tot het debat vandaag concentreert zich zoals gevraagd op de Hongaarse aspecten van het thema.

Ik zal ingaan op:

1. Het **voorspel** van Versailles.
2. De **vredesbesprekingen en de consequenties**.
3. De **leermomenten voor vandaag de dag**.

1. Het voorspel van Versailles.

Grote gebeurtenissen werpen hun schaduw vooruit.

Op 27 oktober 1870 valt Metz in handen van het Pruisische leger.

De Pruisische koning **Wilhelm** verklaart in het openbaar dat zijn doel is de Franse departementen Elzas en Lotharingen aan het grondgebied van Duitsland **toe te voegen**.

Vier dagen later vindt er een interpellatie plaats in het Hongaarse parlement. In antwoord op de uitspraken van koning Wilhelm van Pruisen wordt het inlijven van de twee Franse departementen in flagrante strijd genoemd met de algemeen aanvaarde opvattingen in Europa. Als de Duitsers met wapengeweld dit doorzetten zal Europa de tol betalen, want er zal dan geen vrede zijn. In de resolutie van het parlement wordt uitgesproken dat Hongarije **de territoriale integriteit** van Frankrijk zonder enige beperkingen wenst te handhaven.

De piepjonge burgemeester van Montmartre, toen 30 jaar, **George Clemenceau**, beschouwt de wapenstilstand met de Duitsers als verraad aan het vaderland. Hij heeft in **heel Montmartre** plakaten laten aanbrengen met teksten tegen de wapenstilstand.

Vervolgens organiseert hij mede het verzet tegen het afstaan van de twee oostelijke departementen aan Duitsland.

Toen nog niet wetend dat hij 50 jaar later **dirigent en concertmeester** zou zijn bij het **glorieuze herstel**:

Het **ongedaan maken** van dit onrecht, **tijdens** de Vredesconferentie van Versailles.

Het tweede moment dat de onderlinge verhoudingen in Europa op scherp zette was de **annexatie** van Bosnie en Herzegowina door Oostenrijk in 1908.

De Hongaarse regering distantieerde zich van deze **onbezonnen** daad.

Uit de notulen van de ministerraad blijkt dat Hongarije de annexatie als een **schending** van de eerdere Berlijnse overeenkomst beschouwt, de verantwoordelijkheid uitsluitend bij de gezamenlijke minister van buitenlandse zaken legt en voor Hongarije geen enkele verantwoordelijkheid aanvaardt.

En dan belanden wij bij het **derde** momentum van het voorspel.

28 juni 1914. De moordaanslag op de Oostenrijkse troonopvolger Frans Ferdinand in Sarajevo, door Gavrilo Princip, een Bosnische Servier, aangestuurd door Belgrado.

Terzijde vermeld ik, dat Frans Ferdinand in Hongarije **zeer** gehaat werd. Van zijn kant had hij ook **geen enkele** sympathie voor de Hongaren, om het wat diplomatiek uit te drukken

In die tijd maakte Hongarije deel uit van de Dubbel monarchie Oostenrijk-Hongarije. Geen zelfstandige staat, maar wel met een eigen parlement en een eigen regering .

Het hoogste staatsorgaan van de dubbelmonarchie werd gevormd door de gezamenlijke ministerraad. De leden waren: de twee ministerpresidenten van de twee landen, de gezamenlijke ministers van buitenlandse zaken, defensie en financiën.

Op de dag van de aanslag bevond de Hongaarse premier, graaf Tisza, zich ver van Wenen.

De volgende dag begaf hij zich naar Wenen, met de bedoeling de keizer te **condoleren**. Helemaal niet vermoedend dat op dat moment al overeenstemming bestond over een strafexpeditie tegen Servie tussen de minister van buitenlandse zaken graaf **Berchtold**, en de chef van staven, baron **Conrad**. Het doel **was** om de moordaanslag aan te grijpen om definitief af te rekenen met Servie.

Bij het vernemen van dit bericht wendde Tisza zich met een schriftelijk memorandum tot de **keizer**, waarin hij zich tegen **elke vorm van militaire actie tegen Servie uitsprak**. Tisza vroeg tevens om het bijeenroepen van de gezamenlijke ministerraad. In de ministerraad van 7 juli, die 7 uur duurde, kwam Tisza volledig geïsoleerd te staan. 6:1 . Hij bereikte wel dat de eisen t.a.v. Servie werden **afgezwakt**, geen ultimatief karakter kregen en dat de voorgenomen mobilisatie **werd afgelast**, in afwachting van het Servische antwoord. Tisza geloofde nog in een diplomatieke oplossing.

De discussie concentreerde zich in de daarop volgende dagen op de berichtgeving uit Berlijn.

Keizer **Wilhelm** beschouwde het als een teken van **zwakte** als niet direct tot militaire actie werd overgegaan. Hij zou zijn onvoorwaardelijke steun aan Wenen **intrekken** als niet tot actie werd overgegaan.

Graaf Tisza bindt niet in en schrijft op 8 juli een **nieuw** memorandum aan de keizer. In de Hongaarse ministerraad van de volgende dag wordt de opstelling van graaf Tisza **unaniem gesteund** en in een resolutie vastgelegd.

Op 14 juli wordt het standpunt van keizer Wilhelm opnieuw krachtig herhaald. Keizer Frans Jozef legt de bezwaren van Tisza naast zich **neer**. De teerling is geworpen.

Tisza geeft zijn verzet **op**, maar bereikt nog een laatste compromis, door de gezamenlijke ministerraad te laten vaststellen dat nog **vóór de verzending** van het ultimatum aan Servie publiekelijk verklaard wordt dat de Monarchie geen enkele territoriale wens heeft t.a.v. Servie.

Het ultimatum wordt op 23 juli verzonden.

De Servische regering aanvaardt het ultimatum op 25 juli in de **ochtend**, maar **verwerpt** het na berichtgeving uit **Sint Petersburg**, waaruit blijkt dat Rusland volledig achter Servie staat en militaire bijstand zal verlenen.

Oostenrijk-Hongarije verklaart de oorlog 28 juli aan Servie.

2. De vredesbesprekingen en de consequenties.

Elke vredesconferentie heeft een **aantal uitgangspunten**, beginselen.

Versailles en dus ook Trianon (zo wordt het Hongaarse deel van het vredesverdrag genoemd) **had er drie**.

Nummer één was het **etnografisch beginsel**. Dat hield in dat men zoveel mogelijk homogene etnische bevolkingsgroepen per land wenste te creëren.

Nummer twee de **geschiedkundige, staatkundige begrenzings van weleer**.

Nummer drie de **economische, verkeerstechnische en strategische belangen** van landen.

De Verenigde Staten was voorstander van het **eerste beginsel** en heeft dat keer op keer verdedigd. Frankrijk optimaliseerde het **Franse belang**. Het Franse belang was om in Centraal Europa zo veel mogelijk bevriende staten voor zich te creëren, die voldoende gewicht in de schaal konden leggen **tegen** toekomstige germaanse machtsexpansie.

Italië **wisselde** vaak van standpunt. De Engelse delegatie was **tot op het bot** verdeeld.

De vier overwinnaars werden **bijgestaan** door de representanten van de nieuwe vormen staten. **Tsjechen, Roemenen Serviers en Polen**.

De overwonnen landen Duitsland, Oostenrijk en Hongarije mochten aan de besprekingen **niet deelnemen**. Van onderhandeling was **geen sprake**. Na vaststelling van de verdragsteksten mochten zij **commentaar leveren**, zonder veel effect.

De drie beginselen werden t.a.v. de verschillende landen **verschillend gehanterd**.

Een drietal voorbeelden.

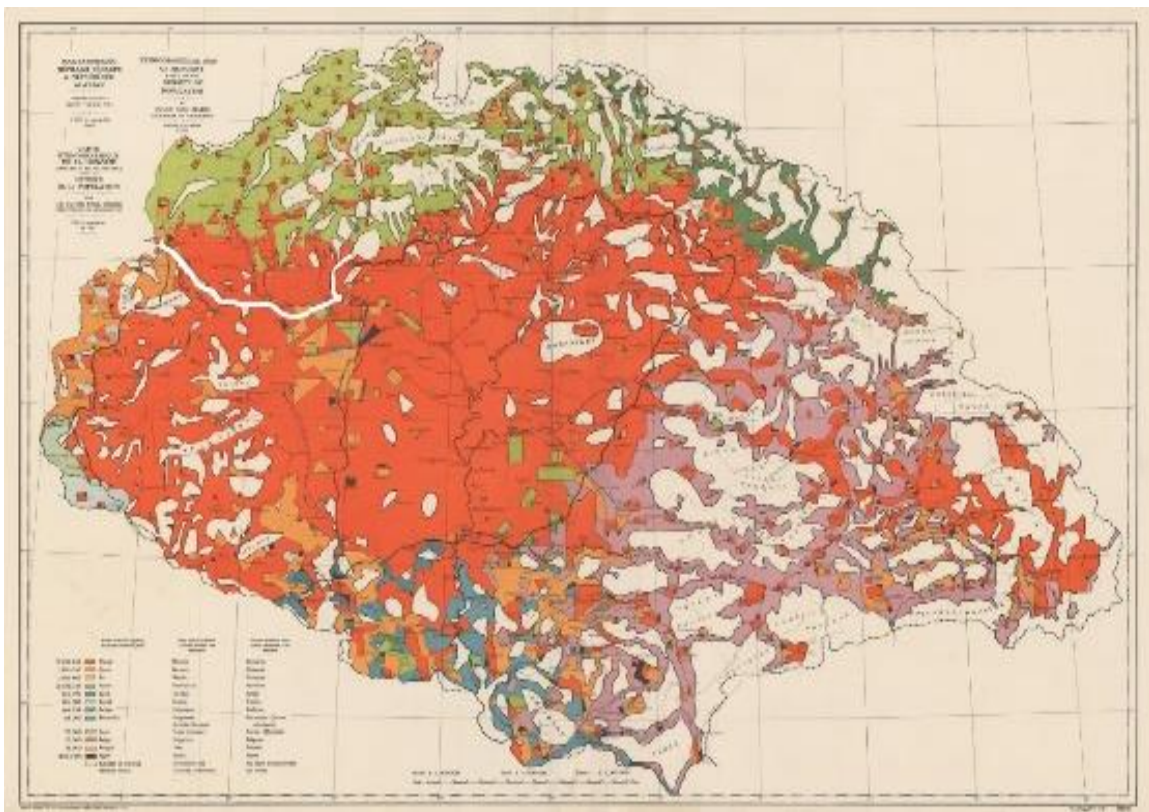
Bij het vaststellen van de staatsgrens van Tsjechoslowakije werd **teruggegrepen** op de begrenzing van Bohemen van **1620** **dus** vóór de veldslag op **de Witte Berg**, waarbij het Boheemse koninkrijk of zo U wilt het Tjsechische koninkrijk voor 300 jaar zijn onafhankelijkheid verloor. Toepassing van **beginsel twee** (staatkundige begrenzing van weleer). Met voorbijgaan aan het beginsel van een homogene etnische samenstelling van de bevolking. Zodat drie en half miljoen Duitsers binnen de staatkundige eenheid van Tsjechoslowakije werden gebracht. Op de kaart is de buitenlijn de grens van Gohemen in 1620, de zwarte plekken zijn de 3,5 miljoen Duitsers in dat gebied in 1919.

Twee andere voorbeelden zijn de vaststelling van de noord grens en de oostgrens van Hongarije.

De etnische kaart van Hongarije in 1910.

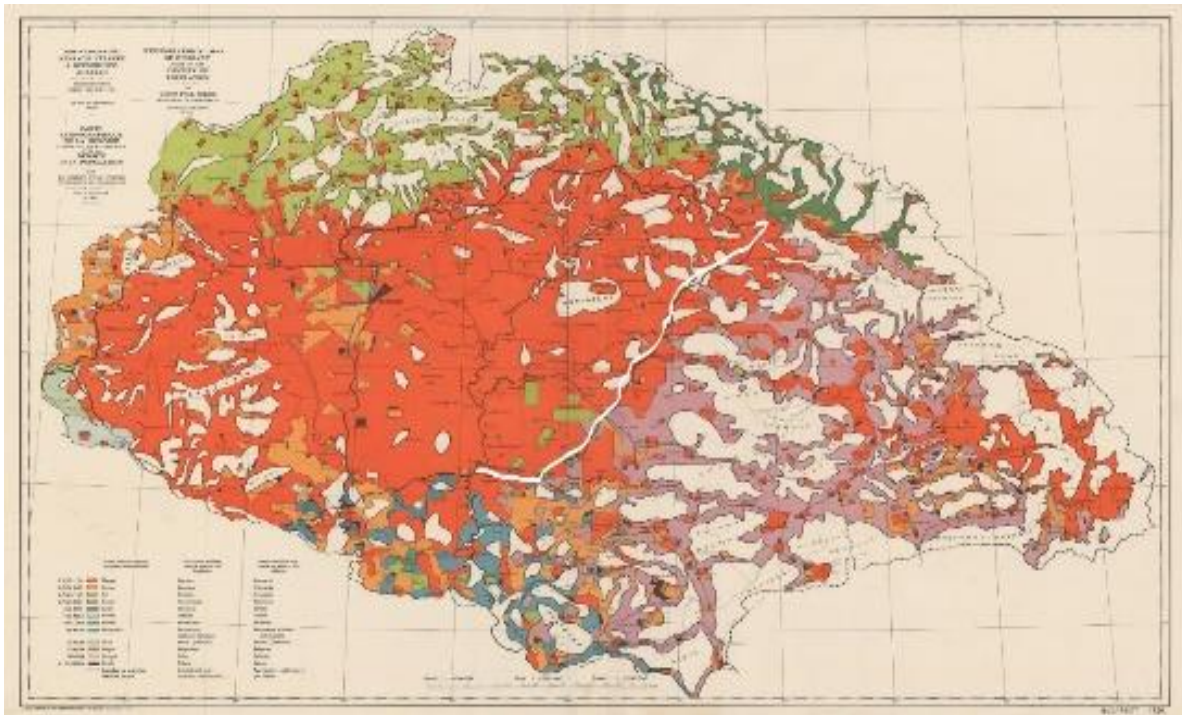
Rood de Hongaarse bevolking. Paars de Roemeense bevolking. Groen de Slovaakse bevolking. Wit onherbergzaam, onbewoond gebied: bergen, meren etc.

De nieuwe **noordelijke grens** van Hongarije met Tsjechoslowakije werd tussen Bratislava en Boedapest gevormd door **de Donau**. (de doorgetrokken witte lijn)

Het gevolg was dat aan de linker oever van de rivier zich een voor 98% door Hongaren bewoond gebied met 450.000 Hongaren, onder vreemd staatsgezag is geplaatst. Tevens een gebied dat bovendien **organisch** volledig verbonden was met het moederland aan de rechteroever van de Donau.

De Verenigde Staten verzette zich lang tegen deze oplossing, maar gaf uiteindelijk toe, **toen** men zich op het **derde beginsel** had beroepen. Namelijk dat voor het nieuw te vormen land van strategische betekenis was toegang tot de bevaarbare rivier de Donau te krijgen. Dat deze twee landen toen geen vrienden voor het leven werden spreekt voor zich. Een soortgelijke situatie speelde zich af aan de oost grens van Hongarije.

Langs de door het verdrag van Trianon vastgestelde **oostgrens** van Hongarije (van enkele honderden kilometers, de doorgetrokken witte lijn), bevond zich een **20 kilometer brede strook**, nagenoeg uitsluitend bewoond door ongeveer 400.000 Hongaren. Deze strook werd aan **Roemenie** toegekend ondanks verzet van de Verenigde Staten, daar midden in de strook de enige **spoorwegverbinding van zuid naar noord lag**, die overigens de daarin gelegen vier grote Hongaarse steden met elkaar verbond. Ook hier werd het **verkeerstechnisch strategisch** argument verkozen boven de etnische samenhang.

Een heel bijzonder Hongaars aspect mag ik niet onvermeld laten.

Toen op 19 maart 1919 de Franse kolonel Vix de nieuwe voorwaarden van een **demarcatielijn**, die veel ongunstiger was voor Hongarije dan de demarcatielijn die afgesproken was bij **de wapenstilstand** overhandigde aan de Hongaarse premier, nam deze ontslag. Hij kon het niet voor zijn verantwoording nemen.

De volgende dag werd de macht in Hongarije **overgenomen** door de leider van de kommunisten, **Béla Kun**.

De kommunistische radenrepubliek, naar sovjet model, duurde slecht 150 dagen, tot 1 augustus. De kommunisten hebben **gewapenderhand** getracht gebieden te heroveren die door de tsjechische en roemeense legers waren bezet.

U kunt zich voorstellen dat een kommunitische staat, juist in de maanden waarin de nieuwe grenzen van Hongarije werden **vastgesteld** niet op de **geringste sympathie** kon rekenen van de vredesonderhandelaars.

De verzonden uitnodiging voor de vredesbesprekingen werd **ingetrokken**.

Het werd een Europees belang deze kommunistische staat zo veel mogelijk te **verzwakken**.

Om tijdszake ga ik niet in op de andere gebieden waar de overige twee en half miljoen Hongaren onder vreemd staatsgezag kwamen te staan.

Het Hongaarse trauma van Trianon vindt zijn oorsprong in het feit dat 100 jaar geleden in totaal **drie en half miljoen Hongaren** onder vreemd en vaak **vijandig** staatsgezag zijn gebracht.

Een **Europa** zonder grenzen, met respect voor: **culturele**, **etnische** en **godsdienstig bepaalde minderheden** is in **onze dagen** een **balsem** voor het helen van de **wonden** van toen. **Daar ben ik heel blij om!**

3. De leermomenten voor vandaag de dag.

Als wij de juiste consequenties trekken en een zorgvuldige analyse maken van wat er mis is gegaan met en na Versailles en Trianon dan heeft dat **degelijk** betekenis voor **onze tijd**.

Ik geef U **vier** concrete actuele voorbeelden in Europa.

1. Wij zijn ooggetuigen van een zich steeds verder escalerend **conflict** tussen **Servie en Kosovo**. De les van Versailles is dat de oplossing van het conflict **niet ligt** in het beperken van de vrijheden van de Servische enclave in Kosovo en **ook niet** in het gebruiken van de servische enclave voor het bestrijden van Kosovo, maar in een zinvol vergelijk dat **beide partijen respecteert**.
2. Wij zijn ooggetuigen van de worsteling van Groot Britannie met het vraagstuk van de **Brexit**. Als wij een oploeiend **bloedig conflict** tussen de bewoners van de Ierse Republiek en Noord-Ierland willen **vermijden** dan leert Versailles ons dat **harde, onneembare grenzen** tussen aan elkaar verwante volkeren die bovendien economisch met elkaar verweven zijn **niet de oplossing is**.
3. Grondige kennis van de historische feiten kan ons zeer behulpzaam zijn bij het vinden van een oplossing voor de patstelling die ontstaan is rond de **Krim**.
Het is ook de moeite **waard** om tot ons door te laten dringen wat de consequenties kunnen zijn van de **invoering** van de nieuw **taalwet** in de Ukraine. Als daardoor miljoenen Russen op het grondgebied van de Ukraine **achtergestelde burgers** worden, zal dat de reeds bestaande spanning alleen maar verhogen.
4. Het Europees model en met name de Nederlandse **stijl** is overleg en het zoeken naar zinvolle **compromissen**.
Het ontkennen van bestaande problemen of deze via politieke schijn processen trachten te beslechten **is geen antwoord** op het streven naar autonomie van **Catalonie**. Wederzijds **respect** en **begrip** voor elkaars belangen is **het antwoord**.